

amelyeket a főbb motívumokat újra elősorakoztató fináléban, a MI A KŐ című poemában a költő teljes joggal kever össze – költői szabadsága rajta. Bevallom, én működni látom e poétai ringlispilt, Nietzsche örök körforgásának – amely itt exkuzálásnak és túlbiztosításnak tűnik – felelegetése nélkül is.

De hát a filozófiai alap a mű szerkezetének filozófiai behelyettesítése. A szerkezet pedig különböző fajtájú ismétlésekre épül. Így például az egyik „legkegyetlenebb” vers, a HAPPY END a kötet felénél van, amikor már kezdene módosulni a „kép” Wiliról: talán van benne sajnálat, ha csak maga iránt is; szeretete az anyja iránt talán több, mint állati ragaszkodás: „*futkosnak mint lepedőn a gyertya elől / a poloskák / a vérrel teli poloskák / mi fröcsköl / ki fröcsköl / belevágta a wilike a kampót / a köszöriült kampót a fanny olibe / vége / kampec*” (HAPPY END).

Egy hangsúlyozott cezúra mégis van. Az Ó MEGY A VONAT című darab, amely alig van megformálva. Éppen csak jelzés, hogy valami fáj. Alatta pedig az elidegenítő dátum: *párizs, 1991. december.*

Amíg eljut a könyv idáig, ahonnan egyértelműen intellektuálisabb hangvételűek a szövegek, sőt a szereplők között is egyre több lesz az értelmiség, hogy megjelenjen maga a szerző is Ottokár és Orbán név alatt, tehát amíg a könyv idáig eljut, csordultig töltődik, mint egy festékesdoboz a *couleur locale*-l, ami Tolnai Ottó rcményei szerint az azúr.

Égészen más annak az országnak az irodalma, fejtegette egy interjúban, amelybe belecsilllog a közeli tenger kékje. És felhozta példának a franciát. Könnyedebb, szellemeesebb és mulattatóbb.

A vajdasági irodalom felszínén kétségtelenül játszik valami az áhított visszfényből. Eszünkbe juthatnak akár Gion Nándor, akár Majoros Sándor novellái.

Ez a könnyedebb, a magyar hagyományok szerint léhának számító humor csillog több hosszút versen is (pl. HABAKUKK A KATONATÜKÖRBEN; TOLBUHIN A VELENCZEI TÜKÖRBEN; BUDI A DÉLIBÁBBAN).

Végül pedig megemlíthetjük, hogy szinte minden fontosat megtudtunk egy provinciáról. Tolnai Ottó költői televíziót működtet: költészete megátalkodottan valóságos. Aki el-

olvassa a WILHELM-DALOK-at, akár ne is menjen soha a Szabadka–Szegeď–Ókanizsa–háromszögbe, mert úgysem érheti meglepetés.

Kun Arpád

KIRE VÁRUNK?

Simonffy András: *Várunk rám*
Szépirodalmi, 1990. 365 oldal, 80 Ft

„Valaha úgy jegyezték műkritikusok, hogy *íme: az új magyar novella*” – írja Simonffy András az ötvenedik születésnapján köszöntő *Életünk* 1991/9. számában. A „valaha” 1965-öt jelöl, azt az esztendőt, amelyben megjelent az író első, „a fiatal írók jelentkezésének határköveként” számon tartott kötete, a LÁZADÁS REGGELIG. „Egy új nemzedék előhírnöke”, „egy új generáció életszemlélete”, „harsány hangú nemzedéki alaphang” – így jellemezték akkor az író és művét.

Huszonöt év múltán (a megjelenési évszámokat figyelembe véve), az 1961 és 1975 között íródott huszonnégy novellát összegyűjtő válogatott kötetben miként szólal meg ez a „harsány hang”, megszólal-e, s vajon ugyanazt jelenti-e még? Hogyan olvasódnak ezek a novellák az időnek ama távlatából, mely a hatvanas évek elejének rögzítését történelmi dokumentumokká változtatta? Mit jelent egy novella akkor, amikor egy egész antológiát bezúznak miatta, s mit, amikor harminc esztendő múlva mégis megjelenik? Az SZKP huszonkettedik kongresszusának Sztálinra vonatkozó határozatait „közvélemény-kutató” TÖRTÉNELEMÓRA című novellára gondolok, amely a VÁRUNK RÁM kötetben még nem, de rá egy évre már megjelent.

Az mindjárt az elején leszögezendő, hogy az akkori lelkes fogadtatás igazolta jogosságát, Simonffy novellái értékállóak, a nemzedéki alaphang jól sikerült megszólaltatásán túl, jobbára a hagyományos technikákkal élő szerkezetüket tekintve is kitűnő, egyenletes olvasmányok. Jó történetmondóra lelve a kritika sosem felejt el megemlíteni a mai ma-

gyar prózában ritkaságnak és így erénynek számító mesélni, a „fabulával” való bánni tudást. Simonffy is tud történeteket mondani, méghozzá nagyon jól.

A huszonnegy novella nem időrendi sorrendben, hanem három ciklusra bontva követi egymást. A ciklusok nem annyira a tematika, mint inkább a hangnem, az írói hozzáállás módja szerint választhatók szét. Szinte valamennyi az azóta egyszerűen a Nagy Generáció összefoglaló néven jelölt korosztály gyermek-, serdülő- és ifjúkorát, valamint fiatal felnőtté válását mutatja be a megpillantott „eredménytől” függően tárgyilagosan, ironikusan, önironikusan, gúnyosan vagy keserűen. A novellákban nincsenek jellegzetes alakok – egy jellegzetes alak van: az emberi kapcsolatok minden szintjén kudarca ítél, illúziót veszített ifjú. Az EGYKORI GÖDREINK című első novellacsoport írásai a felnőtté válás sorsfordító pillanatait ábrázolják, arra az eseményre helyezve a hangsúlyt, amelytől kezdve már nem lehet egy gyermek szemével nézni a világot. Felnőtté válhat valaki, ha megérti a szimbólummá növesztett világnagy zsíros kenyér útját (A VILÁGNAGY ZSÍROS KENYÉR); ha rájön arra, hogy hazudni tanítják, és fellázad (A BITANG KÖLYÖK); ha büszkesége túlnő az emberi teljesítőképesség határain, és meg akarja mutatni, hogy nem alázható meg, ennek ellenére megalázzák (LÁZADÁS REGGELIC); ha behívóját kapja kézhez (BEHÍVÓ); ha mások halnak meg helyette, és ettől ő „védtelennek és keservesen megcsalottnak” érzi magát (EGYKORI GÖDREINK). Ezek a feszült, sűrű levegőjű novellák a különböző mentalitások kibékíthetetlen ellentétei egy olyan kemény törvényű világban, mely a tizenegy éves kisfiúval is hamar megérteti, hogy „a megítélés sohasem az elkövetett rosszaságtól, hanem valamiféle pillanatnyi állapottól függ – amit kedden simán megúszott, az szerdán három-négy posztonba kerül”. (28. o.)

Simonffy azonban nemcsak ezeket az örökké aktuálisnak tűnő egyéni konfliktusokat tudja rögzíteni, hanem mesélés közben, mintegy mellékesen, szinte félszavakba sűrítve a lényeg, olyan összefüggéseket is feltár, melyek szociográfiai jelleggel ruházzák fel írásait. Ilyen az ISTEN HÁTA MÖGÖTT író-olvasó találkozó keretei mögött rejtett vidéki tár-

sadalomrajza és a HAT UJJ kókai cigányainak életkörülményeit, a cigányokkal kapcsolatos előítéleteket bemutató élethű leírása. Az előítéletek problémája egyébként nagyon érdekes itt: kiderül, hogy cigány és „gádzsó” egyaránt terhelt velük a másik irányában. A két kultúra találkozása a novella szerint még a legnagyobb jóakarattal is lehetetlen, a kommunikációs zavarok feloldhatatlanok.

A második ciklus – a VISSZATÉRÉS A FALVÉDŐRE – a „világot megváltani akarás” utáni állapotról számol be. A hetvenes évek eleji viszonylagos jólétben, lakótelepen élő, immár családot alapított, a pénz utáni hajszában egykori énjüket feledett (feledtetett? elfojtott?) harmincasok világa ez, akik felismerik ugyan zátonyra futott életüket, de megváltoztatni csak képzeltben, deliriumban, „visszatérve a falvédőre” vagy még így sem képesek. Egy részük „magának él, csak rohan a pénz után” (165. o.), más részük vegetál, miután „váratlanul elmúltak gálló körülményei. A körülmények, amelyekre minduntalan hivatkoztak”. (153. o.) A Nagy Generáció tagjai belesimulnak a korábban megvetett társadalmi keretek közé, de még az érvényesülés utáni hajsza, a „vállalkozások kora” előtti állapotban a reményvesztettség vagy éppen a semmi idejét élik. Két novella szól erről a legpontosabban: AZ IGAZI LECSÓ maró öngúnyal, a VÁRUNK RÁM miniatűr abszurdként. Az 1973-ban íródott előbbiben a tűzéves osztálytalálkozón ül össze újra a híres nemzedék. („Volt gebinesünk, reptülőtéri diszpecserünk, műbútorasztalsunk, térképészünk, kiűfürónk... [+három disszidens.]” (122. o.) Az osztály három legtöbbször jutott hőse – a fizikai, a kémiai és az irodalmi Nobel-díj birtokosa – a találkozó végén a lecsófőzés titkait próbálja tudományos módszerekkel feltárni. A lecsómodellek magas szintű megvitatása után, a nagy eszmék háttérében egy apró részletkérdésen bukik el minden, nevezetesen azon, hogy a lecsóba való zöldpaprikát karikára, lapjára avagy spirál alakúra kell-e vágni. A három Nobel-díjas „világlecsót” tervezett „az alapos tudományos vizsgálat és a művészi intuíció szerencsés találkozásának” jegyében, de – így az elbeszélő – „míg egymás haját léptük, a hagyma, a paprika, egész addigi munkánk szépen odaégett”. (132. o.)

A parabola világos, a csattanó csak felerő-

síu ezt: egy év múlva a magfizikust vidéki fizikatanárként, a kémikust szakíróként, az író reklámszövegek gyártójaként látjuk viszont.

A kötet egyik legjobb novellája a címadó VÁRUNK RÁM, melyet a francia kritika Beckett GODOT-jának hangulatával rokonított. A rendkívül tömör novellában az író barátjával együtt önmagát várja a sorra érkező vonatoknál, de a várt személy „nem jön, nem ír, nem is küld üzenetet”. A „Nagy Idők Szent Tüzének” utolsó lángjai lobbannak el a „jökédvünk fogytán, nagy étvágyunk elmúlóban” helyzetében, de a konkrét válasz nélkül hagyott, a novellát záró kérdésre – „Mi történhetett velem?” – a ciklus előző novellái megadták a lehetséges válaszok egyikét.

A válasz keresése a MEDVEÖLŐ FIA című – a másodiknál korábban íródott novellákat tartalmazó – harmadik részben is folytatódik, de Simonffy itt nem elégszik meg a tények pusztá dokumentálásával; önvizsgálatra és az elszalasztott lehetőségekkel való szembenézésre kényszeríti nemzedéke tagjait. A számvetés érett főt kíván, s ez az „érettség” kihat a szerkesztésre is: az önvizsgálat alapos lélek-elemzéssel párosul. Simonffy arányérzéke ezekben a novellákban mutatkozik meg igazán: mesteri kezdés (írásainak egyik erőssége) után lazán hömpölygő bekezdések és néhány szavas tömondatok váltakoznak, párbeszédei feszesek, egyetlen felesleges szót sem tartalmaznak, s ugyanezen okból a biztos vázra felépített mondatok is lényegre törők, pontosak.

Problematikájukat tekintve mintha csak az első novellákra rímelnének ezek a sorok. Akit 1964-ben arra biztatott az anyja, hogy „*udvarolgass valakinek, mindnyájan örülnének neki, ha egy szép napon bemulatnál nekünk szíved választottját!*” (58. o.), az 1972-ben azért utazik haza, hogy „*egy más gyötrésével eltelt, meddő évek*” után válaszát bejelentse, vagy EGY (keserűen ejtendő) REMEK NAP (1969) keretében élvezze a családi látszatidillt. A BEHÍVÓ-t (1961) kapott fiú leszerelel (SÁTRAK MELEGE, 1970), és új tapasztalatainak birtokában újraértelmezi a világot, önmagát és a körülötte élőket. Ami eddig csak sejtés volt a kötet középpontjában álló, már idézett „*Mi történhetett velem?*” kérdésével kapcsolatban, az kimondatik, de nem az öngyűlölet hangján, hanem fullasztóan szárazon: „*Ahhoz, hogy hegylenné váljék, gyáva volt. Pedig*

érezte, hogy a megélhetés szent nevében azzá kellene válnia neki is, körülbástyáznia magát az illúziótlanság illúziójával, de ezt a megoldást egyenlőnek érezte a megsemmisüléssel. Valamiféle megváltást remélt. Várt hát, mintha parancsot kaptak volna, hogy résen legyen, mert ha nem, elvész, kihull a világból, elveszti maradék lehetőségeit is” (SIMA LESZÁLLÁS). Simonffy eddig a pontig jut el az „*apátlan nemzedék*” fejlődésrajzában, de egy pillanatra felvillantja a következő fokozatot is, a harmincnégy éves volt sibajnok T. jellemzésével: „*[...] a horkoláshoz váratlanul hozzárendeződtek a Dávidban addig bizonytalanságot keltő dolgok: T. gondosan egymás mellé illesztett papucsai, amelyek ráadásul merőlegesen álltak a szőnyeg vonalára, a gondosan lelett hosszúnadrág, a gyógyszer-tabletták a mosdó polcán, a portásnak adott papírpénz, a mosolyában bujkáló gúny*” (A MEDVEÖLŐ FIA).

A recenzió végén be kell látnom, hogy csapdát állítottam magamnak, amikor első kérdéseimet feltettem, annál is inkább, mert összehasonlítási alapul a novellák keletkezési évszámait a „nagyapátlan nemzedék” tagjaként nem választathatom. Valószínű, hogy az írások akkori öndefiniáló „harsány hangja” mára nosztalgikussá szelidült, de abban bizonyos vagyok, hogy az akkori félelmek, szorongások, konfliktusteremtő folyamatok, önértelmező és reménytelen apakereső kísérletek, valamint az életkorokkal járó viselkedési szokások mit sem változtak.

Ami rendkívül szomorú, főleg, ha azokra a bizonyos papucsokra és merőleges vonalakra gondolok...

Boldizsár Ildikó

ADY?

Benedek István: *Ady Endre szerelmei és házassága Szászorszép, 1992. 306 oldal, 259 Ft*

Nem nagy öröm, hogy Ady műveiről ismét magánéletére terelődött a figyelem, de erről nem a szerző tehet, ez csak egyik tünete kulturális életünk fonákságainak.

Benedek István érdeklődése Csinszka